

1. Czym jest ubezwłasnowolnienie?

Ubezwłasnowolnienie polega na **pozbawieniu** lub **ograniczeniu** osoby fizycznej w zakresie jej zdolności do czynności prawnych. Przy orzeczeniu ubezwłasnowolnienia Sąd kieruje się dobrem osoby, która miałaby zostać ubezwłasnowolniona.

2. Kiedy ubezwłasnowolnienie jest możliwe?

Ubezwłasnowolnienie jest możliwe, gdy choroba psychiczna, upośledzenie umysłowe lub inne zaburzenia powodują, że dana osoba **nie jest w stanie kierować swoim postępowaniem**. Jest też możliwe, gdy dana osoba potrzebuje **pomocy** przy prowadzeniu swoich spraw, bo jest w tym zakresie ograniczona.

3. Jakie rodzaje ubezwłasnowolnienia przewiduje polskie prawo?

Polski system prawny przewiduje **dwa** rodzaje ubezwłasnowolnienia:

- 1) **Ubezwłasnowolnienie całkowite** – dotyczy osób, które przez chorobę, upośledzenie umysłowe lub inne zaburzenia nie są w stanie kierować swoim postępowaniem. Ubezwłasnowolniona całkowicie może zostać jedynie **osoba, która ukończyła 13 rok życia**. Dla osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie Sąd ustanawia **opiekuna prawnego** (chyba, że z uwagi na wiek dana osoba pozostaje jeszcze pod władzą rodzicielską).
- 2) **Ubezwłasnowolnienie częściowe** – dotyczy osób, które z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego lub innego rodzaju zaburzeń psychicznych (w szczególności pijaństwa lub narkomanii) potrzebują pomocy do prowadzenia swoich spraw, a stan danej osoby nie jest podstawą

do ubezwłasnowolnienia całkowitego. Ubezwłasnowolnić częściowo można **jedynie osobę pełnoletnią**. Wniosek o ubezwłasnowolnienie częściowe można zgłosić jednak już na **rok przed** dojściem do pełnoletności osoby, której dotyczyć ma wniosek o ubezwłasnowolnienie. Dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo Sąd ustanawia **kuratora**.

4. Kto może złożyć wniosek o ubezwłasnowolnienie do sądu?

- 1) **małżonek** osoby, której dotyczy wniosek;
- 2) krewni w linii prostej (**syn, córka, wnuk, ojciec, matka, dziadek, babcia**) – tylko w sytuacji gdy nie ma przedstawiciela ustawowego osoby, której wniosek dotyczy (rodziców małoletniego dziecka, które pozostaje pod ich władzą rodzicielską lub opiekuna/ kuratora ustanowionego przez sąd rodzinny);
- 3) **rodzeństwo** - tylko w sytuacji gdy nie ma przedstawiciela ustawowego osoby, której wniosek dotyczy;
- 4) przedstawiciel ustawy osoby, której dotyczy wniosek (rodzice małoletniego dziecka, które pozostaje pod ich władzą rodzicielską lub opiekun/ kurator ustanowiony przez sąd rodzinny);
- 5) **prokurator**.

5. Ile kosztuje wniosek o ubezwłasnowolnienie?

Wniosek o ubezwłasnowolnienie podlega opłacie stałej w wysokości **100 zł**. Opłatę wpłacić trzeba na **konto bankowe właściwego sądu**. Numer konta sądu można znaleźć na jego stronie internetowej.

W **tytule** wpłaty należy podać:

- 1) imię i nazwisko wnioskodawcy;
- 2) numer wydziału, do którego kierowany jest wniosek;

3) informację, że opłata dotyczy wniosku o ubezwłasnowolnienie.

Potwierdzenie wpłaty powinno zostać **załączone** do składanego do sądu wniosku.

Podczas postępowania o ubezwłasnowolnienie trzeba się przygotować na dodatkowe możliwe **koszty**:

- 1) koszt **badania** uczestnika postępowania;
- 2) koszt napisania **opinii** przez biegłego sądowego;
- 3) wpłata zaliczki na **wynagrodzenia** biegłych (zwykle kilkaset złotych, o wysokości zaliczki decyduje za każdym razem sąd);
- 4) koszt **udziału** kuratora w sprawie (zwykle kilkadziesiąt złotych).

Kiedy osoby składającej wniosek nie stać na pokrycie tych kosztów, może ona złożyć w sądzie **wniosek o zwolnienie z kosztów**. Taki wniosek składa się na urzędowym formularzu, razem z wnioskiem o ubezwłasnowolnienie.

6. Do jakiego sądu składać wniosek o ubezwłasnowolnienie?

Do sądu okręgowego z uwagi na **miejsce zamieszkania** osoby, której dotyczy wniosek. W przypadku braku miejsca zamieszkania będzie to sąd okręgowy z uwagi na miejsce pobytu osoby, której dotyczy wniosek.

7. Co powinien zawierać wniosek o ubezwłasnowolnienie?

- 1) imię i nazwisko oraz adres uczestnika - osoby, **której dotyczy wniosek**;
- 2) imię i nazwisko oraz adres wnioskodawcy - osoby, **która składa wniosek do sądu**;
- 3) określenie **kim** dla uczestnika jest wnioskodawca (np. córką, matką, siostrą, synem, ojcem, bratem);

- 4) informację czy domagamy się ubezwłasnowolnienia **całkowitego** czy **częściowego**;
- 5) wyjaśnienie **przyczyn**, dla których dana osoba powinna zostać ubezwłasnowolniona,
- 6) podanie informacji o **stanie zdrowia** osoby, która ma być ubezwłasnowolniona (razem z **miejscem** leczenia lub rehabilitacji)
- 7) podanie informacji o **aktualnej sytuacji majątkowej** osoby, która ma być ubezwłasnowolniona;
- 8) podanie informacji o **stanie cywilnym** osoby, której dotyczy wniosek tj. czy jest to osoba stanu wolnego, pozostająca w związku małżeńskim, rozwiedziona, w separacji, czy wdowa/wdowiec;
- 9) podanie informacji czy stan zdrowia osoby, której wniosek ma dotyczyć, umożliwia mu uczestniczenie w sprawie **na miejscu w sądzie**.

We wniosku o ubezwłasnowolnienie **zaleca** się również:

- 1) **wskazanie kandydata na kuratora**, który będzie czuwał nad przebiegiem postępowania o ubezwłasnowolnienie - z podaniem jego imienia i nazwiska, adresu zamieszkania oraz numeru i serii dokumentu tożsamości. Kuratora nie ustanawia się, gdy osoba, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, ma przedstawiciela ustawowego, który nie jest jednocześnie wnioskodawcą (tj. rodzice małoletniego dziecka, które pozostaje pod ich władzą rodzicielską lub opiekun/ kurator ustanowionego przez sąd rodzinny);

W sprawie o ubezwłasnowolnienie kurator ma za zadanie **ochronę** praw uczestnika w czasie postępowania. Kandydatem na kuratora powinien być **małżonek** lub **krewni** osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie. Kandydat na kuratora **nie może być stroną** postępowania o ubezwłasnowolnienie (czyli **nie może** to być osoba, która składa wniosek o ubezwłasnowolnienie). Dobrze jest załączyć wraz z wnioskiem **pisemną zgodę** takiej osoby o podjęciu się pełnienia funkcji kuratora.

W przypadku **braku możliwości** wskazania konkretnej osoby, która mogłaby pełnić rolę kuratora, sąd może ustanowić kuratorem osobę wpisaną na listę kuratorów w danym sądzie (np. pracownika sądu, radcę prawnego czy adwokata).

- 2) **wskazanie kandydata na doradcę tymczasowego** z podaniem jego imienia i nazwiska, adresu zamieszkania oraz numeru i serii dokumentu tożsamości. Doradca tymczasowy może być ustanowiony **tylko** kiedy wniosek o ubezwłasnowolnienie dotyczy osoby **pełnoletniej**. O ustanowieniu doradcy tymczasowego sąd orzeka postanowieniem.

Postanowienie takie **traci moc** gdy:

- ➔ zostaje ustalony kurator albo opiekun prawnego dla osoby ubezwłasnowolnionej;
- ➔ z chwilą umorzenia postępowania o ubezwłasnowolnienie;
- ➔ z chwilą prawomocnego oddalenia bądź odrzucenia wniosku o ubezwłasnowolnienie.

Sąd może **odwołać** doradcę tymczasowego również kiedy nie ma potrzeby dalszej ochrony osoby, której dotyczy postępowanie o ubezwłasnowolnienie, lub jej mienia. Doradca tymczasowy ma **takie same prawa i obowiązki** jak kurator osoby częściowo ubezwłasnowolnionej.

Ustanowienie doradcy tymczasowego umożliwi **bieżące** reprezentowanie osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, a także zarządzanie jej majątkiem na czas trwania postępowania o ubezwłasnowolnienie.

Jest to szczególnie **istotne**, ze względu na **czas** trwania sprawy oraz konieczność **zabezpieczenia** w tym czasie interesów osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie.

Doradcą tymczasowym powinien zostać przede wszystkim **małżonek, krewny** lub inna osoba bliska.

Osoba, dla której ustanowiono doradcę tymczasowego, ma **ograniczoną** zdolność do czynności prawnych, tak jak osoba ubezwłasnowolniona częściowo.

- 3) **złożenie wniosku o ustanowienie konkretnej osoby opiekunem prawnym lub kuratorem ubezwłasnowolnionego** ze wskazaniem danych personalnych tej osoby (imię, nazwisko, adres zamieszkania). Po zakończeniu sprawy sąd okręgowy z urzędu prześle postanowienie o ubezwłasnowolnieniu do właściwego sądu rejonowego – wydziału rodzinnego, celem ustanowienia opiekuna prawnego lub kuratora. Dlatego też już na etapie złożenia wniosku o ubezwłasnowolnienie warto wskazać dane kandydata do pełnienia tej funkcji.

8. Jakie dokumenty należy dołączyć do wniosku o ubezwłasnowolnienie?

- 1) odpis skrócony **aktu urodzenia** osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie;
- 2) w sytuacji gdy osoba taka pozostaje **w związku małżeńskim**, bądź jest osobą **rozwiedzioną** - odpis skrócony aktu małżeństwa osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie (gdy nastąpił rozwód odpis skrócony aktu małżeństwa uczestnika musi zawierać adnotację o rozwodzie);
- 3) w sytuacji gdy osoba taka jest **wdową/wdowcem** - odpis skrócony aktu zgonu małżonka osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie;
- 4) w sytuacji gdy osoba taka jest **po rozwodzie**, bądź pozostaje w **separacji** - odpis prawomocnego orzeczenia o separacji bądź rozwodzie osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie;

- 5) odpowiedni **akt stanu cywilnego** dotyczący osoby, która **składa** wniosek o ubezwłasnowolnienie – w celu wyjaśnienia stosunku wnioskodawcy względem uczestnika;
- 6) **dokumenty medyczne** z dotychczasowego leczenia osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie;
- 7) **aktualne zaświadczenie** od lekarza psychiatry bądź neurologa z rozpoznaniem choroby;
- 8) **zaświadczenie** z poradni leczenia uzależnień lub przeciwalkoholowej – **tylko** w przypadku gdy ubezwłasnowolnienie ma nastąpić z powodu zaburzeń psychicznych spowodowanych pijaństwem lub narkomanią.

9. Ile egzemplarzy wniosku należy złożyć w sądzie?

Wniosek należy skierować do Sądu w **4 identycznych egzemplarzach** (jeden egzemplarz dla sądu oraz trzy odpisy). **Każdy** egzemplarz powinien być własnoręcznie **podpisany** przez wnioskodawcę oraz zawierać wszystkie **załączniki**. Do egzemplarza kierowanego do Sądu należy załączyć **oryginały** załączników, przy pozostałych egzemplarzach wystarczą **kserokopie** dokumentów.

10. Kto jest uczestnikiem w sprawie o ubezwłasnowolnienie?

Uczestnikami w sprawie o ubezwłasnowolnienie oprócz osoby składającej wniosek:

- 1) osoba, której dotyczy wniosek;
- 2) jej przedstawiciel ustawowy tj. rodzice małoletniego, który pozostaje pod ich władzą rodzicielską bądź opiekun/kurator ustanowiony przez sąd rodzinny;
- 3) małżonek osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie.

Postępowanie o ubezwłasnowolnienie odbywa się z udziałem prokuratora. Do postępowania w **każdym** jego etapie mogą dołączyć także organizacje

pozarządowe, które zajmują się **ochroną praw** osób niepełnosprawnych i/lub praw człowieka, jak również organizacje które udzielają **pomocy** osobom niepełnosprawnym.

11. Czy w postępowaniu o ubezwłasnowolnienie konieczne jest wysłuchanie osoby, której dotyczy wniosek?

Tak - osobę, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie sąd ma obowiązek wysłuchać niezwłocznie po rozpoczęciu postępowania. Wysłuchanie powinno odbyć się w obecności biegłego **psychologa** oraz – w zależności od stanu zdrowia - biegłego lekarza psychiatry lub neurologa. Sąd ma prawo zarządzić przymusowe sprowadzenie uczestnika na rozprawę celem wysłuchania lub wysłuchanie przez sędziego wyznaczonego.

Jeśli **nie można porozumieć się** z osobą, która ma być wysłuchana, po wysłuchaniu biegłego lekarza i biegłego psychologa sąd odnotowuje to w protokole.

12. Czy w sprawie o ubezwłasnowolnienie konieczne jest przeprowadzenie opinii biegłego?

W postępowaniu o ubezwłasnowolnienie **obowiązkowo** musi być przeprowadzone badanie biegłego lekarza psychiatry lub neurologa, a także psychologa. Po przeprowadzonym badaniu biegli sporządzają **opinię**, która oprócz oceny stanu zdrowia psychicznego lub zaburzeń psychicznych czy rozwoju umysłowego osoby, której wniosek dotyczy, powinna zawierać także ocenę zakresu jej **zdolności** do samodzielnego kierowania swoim postępowaniem i prowadzenia swoich spraw, uwzględniającą postępowanie i zachowanie się tej osoby.

Sąd ma prawo także zarządzić oddanie osoby, której dotyczy wnioski o ubezwłasnowolnienie, **pod obserwację** w zakładzie leczniczym na okres **nie dłuższy niż sześć tygodni**. Wyjątkowo okres też może zostać wydłużony, jednak maksymalnie do trzech miesięcy. Przed wydaniem postanowienia w tym zakresie sąd wysłuchuje uczestników postępowania.

13. W jaki sposób sąd orzeknie o ubezwłasnowolnieniu?

Sąd orzeka o ubezwłasnowolnieniu wydając **postanowienie**. Postanowienie wskazuje, czy ubezwłasnowolnienie jest całkowite, czy częściowe i z jakiego powodu zostaje orzeczone.

14. Czy możliwe jest uchylenie postanowienia o ubezwłasnowolnieniu?

Postanowienie o ubezwłasnowolnieniu **może** być uchylone przez sąd. Sąd uchyli ubezwłasnowolnienie, gdy **ustaną przyczyny**, dla których orzeczono ubezwłasnowolnienie. Uchylenie może nastąpić **na wniosek**, ale także **z urzędu**.

W razie **poprawy** stanu zdrowia psychicznego możliwa jest także **zmiana** ubezwłasnowolnienia całkowitego na częściowe. W razie pogorszenia stanu zdrowia psychicznego możliwa jest **zmiana** ubezwłasnowolnienia z częściowego na całkowite.

Z wnioskiem o uchylenie albo zmianę zakresu ubezwłasnowolnienia może wystąpić także **sam ubezwłasnowolniony**.

15. Czy osoba, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie lub ubezwłasnowolniony może liczyć na pomoc prawną z urzędu?

W sprawach o ubezwłasnowolnienie, o uchylenie oraz zmianę ubezwłasnowolnienia sąd może ustanowić dla osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie lub dla osoby ubezwłasnowolnionej, **adwokata lub radcę prawnego z urzędu**, nawet bez jej wniosku.

Możliwe jest to w sytuacji gdy osoba ta ze względu na stan zdrowia psychicznego **nie jest zdolna** do złożenia wniosku, a sąd uzna udział adwokata lub radcy prawnego w sprawie za **potrzebny**.

16. Czy ubezwłasnowolniony ma prawo samodzielnie zaskarżać postanowienia wydawane w toku sprawy?

Sam ubezwłasnowolniony **ma prawo** zaskarżania postanowień nawet wówczas gdy ustanowiono dla niego doradcę tymczasowego lub kuratora.

17. Postanowienie o ubezwłasnowolnieniu jest prawomocne, co dalej?

Kiedy postanowienie o ubezwłasnowolnieniu uprawomocni się, sąd orzekający w sprawie ma obowiązek przesłać **odpis** postanowienia do właściwego z uwagi na miejsce zamieszkania (lub pobytu) osoby ubezwłasnowolnionej sądu rejonowego – wydziału rodzinnego celem przeprowadzenia postępowania o ustanowienie opiekuna prawnego lub kuratora.

Od kandydata na opiekuna bądź kuratora sąd odbiera **przyrzeczenie**, a następnie wydaje **zaświadczenie** potwierdzające, że dana osoba została ustanowiona opiekunem bądź kuratorem osoby ubezwłasnowolnionej.

Dopiero uzyskanie takiego zaświadczenia z sądu daje **możliwość reprezentowania** interesów uprawnionego, zarządu jego majątkiem (w przypadku ubezwłasnowolnienia **całkowitego**), bądź pomocy danej osobie przy prowadzeniu jej sprawy (przy ubezwłasnowolnieniu **częściowym**). Kurator bądź opiekun prawny jest **przedstawicielem ustawowym** ubezwłasnowolnionego.

W przypadku **braku** wskazania konkretnego kandydata na opiekuna prawnego bądź kuratora, sąd ustanowi w to miejsce **inną** osobę, która w jego ocenie daje gwarancję należytego wykonywania praw ubezwłasnowolnionego (np. pracownika zakładu leczniczego bądź placówki medycznej).